زانکۆی سەلاحەدین - هەولێر
Salahaddin University-Erbil

حکومەتی هەرێمی کوردستان

زانکۆی سەلاحەدین

کۆلێژی ئەدەبیات

بەشی کۆمەڵناسی/قۆناغی چوارەم- کۆرسی یەکەم

کۆمەڵناسی سیاسی

Political Sociology

تیۆرستەکانی کۆمەڵناسی سیاسی

دووەم :ماکس ڤێبەر ١٨٦٤-١٩٢٠

٢٠٢٣-٢٠٢٤

Dilshad Siamand

MSc University of Southampton/England

PHD Salahaddin University/Hawler,

ئامانجەکانی ئەم وانەیە بریتین لە

- ڕوانگەی ماکس ڤێبەر لە بارەی سیاسەت
- ڕوانگەی ڤێبەر لە بارەی دەسەلات و هێز و پەڕلەمان
- ماکس ڤێبەر و پارتی سیاسی
- دەولەت لە ڕوانگەی ڤێبەرەوە
- ئەنجامگیری
- سەرچاوەکان

ڕوانگەی ماکس ڤێبەر لە بارەی سیاسەت

- گرنگی سیاسەت لە سالی ١٩١٩ دا بۆ ڤێبەر بینرا کاتێک کە توێژینەوەکەی بە ناوی سیاسەت وەک پیشەیەک (Politics As A Vocation)، بلاوکردەوە.
- بە گوێرەی ماکس ڤێبەر هەبوونی سیاسەت پێویستە و گرنگیەکەی لەوەدایە لە ڕێگەی دامەزراوەکانی دەولەت، یاسا دادەڕێژێت و کۆمەڵگا ڕێکدەخات (Ashcaft, 1972: 33). بەواتای ئەوەی سیاسەت ئامرازێکە بۆ ڕێخستنی کاروباری دەولەت. هەر بۆیە فەرهەنگی کۆمەڵناسی سەیج (Sage)، جەختیکردۆتە سەر پێناسەکەی (ماکس ڤێبەر)، کە پێیوایە سیاسەت (Politics) بریتییە لە تێکۆشان بۆ بەشێک لە هێز یاخود تێکۆشان بۆ بۆدروستکردنی فشار بۆ دابەشکردنی هێز لە نێوان دەوڵەتان یان گروپەکانی نێو یەک کۆمەڵگا (Bruce and Yearley, 2006: 235
- ماکس ڤێبەر پێوابوو سیاسەت و ململانێی چینەکان (سیاسی)، لە مێژوودا گرنگ بوون بەلام تەنها لە نێوان چینە کۆمەلایەتیەکاندا وەکو سەرمایەدار و کرێکاردا نیە بەلکو لە نێوان خەلکانی دیکەشدا هەن.

ڕوانگەی ڤێبەر لە بارەی دەسەڵات و هێز و پەرلەمان

- لە ڕوانگەی ماکس ڤێبەرەوە سێ جۆر دەسەڵات هەن کە بریتین لە یەکەم :دەسەڵاتی نەریتی کە بە شێوەیەکی کۆنی کولتوری دامەزراوە و ڕێز لێگیراوە بۆ نموونە دەسەڵاتی بۆماوەی کە دەگوازێتەوە لە نێوان ئەندامانی خانەدانی خێزانێک.دووەم :دەسەڵاتی کاریزمی، لە دلسۆزی خەلک بۆ کەسێک دروستدەبێت بە هۆی سیفەتە کاسایەتیەکانی، سێیەم :دەسەڵاتی عقلانی-یاسایی، کە بەشێوەی یاسای و شەرعی دروستدەبێت لە کۆمەلگە مۆدێرنەکاندا و جێگەی دەسەڵاتی نەریتی دەگرێتەوە.
- لە توێژینەوەکانیدا لەبارەی پەرلەمان و هەڵبژاردندا، (ڤێبەر) گرنگی بە شێواز و ڕێگەیەکی نوێی بەشداری سیاسی لە کۆمەڵگای پیشەسازیدا داوە. ئەو پێیوایە مەبەست لە دامەزراندنی پەرلەمان بۆ نوێنەرایەتی خەڵک و دانانی یاسا و دەستوورە بۆ کۆمەڵگا (1973Scaff, : 131)
- پەرلەمان و دامەزراوەکانی دیکەی دەوڵەت لە کۆمەڵگای پیشەسازیدا، شوێنی نوێنەرایەتیکردنی خەڵکن لە چوارچێوەی سیستەمی دیموکراسی ولە ڕێگەی دەنگدان بۆ هەڵبژاردنی پارتە سیاسییەکان. بە پیشە دانانی سیاسەت لە کۆمەڵگادا ڕێگە لە بەردەم نەتەوە، ئایین و ئایدۆلۆژیای جیاواز دەکاتەوە، کە بەشداری سیاسی بکەن لە کۆمەڵگادا و نوێنەرایەتی ئەو بەشەی کۆمەڵگا بکەن لە چوارچێوەی کاری پەرلەمان و حکومەتدا.
- لە کۆمەلگە مۆدێرنەکاندا، ماکس ڤێبەر پێیوابوو سیاسەت و هێز پراکتیزە دەکرێت لەلایەن جەمسەرەکانی هێز، وا پێناسەی هێز دەکات کە بریتیە لە توانایی کەسێک یان کەسانێک بۆ ئەنجامدانی ویستەکانی.

ماکس ڤێبەر و پارتی سیاسی

- ماکس ڤێبەر ئاماژەی بەوەداوە، کە پارتی سیاسی گروپێکی ڕێکخراون لە بەیەکداچوون و تێکەڵاوی چینەکان، پایەی هێزەکان، ئیتنیکەکان و ئایینە جیا جیاکان دروست دەبن (Scott, 1996: 201). بۆیە، سەرچاوەی دانانی بەرنامە و پڕۆژەی گشتگیرن لە پەرلەمانەوە بۆ کۆمەڵگا مۆدێرنەکان، چونکە یەکێک لەو خاسیەتانەی کۆمەڵگای مۆدێرن هەیەتی بریتییە لە هەبوونی نەتەوە و ئایینی جیاواز لە چوارچێوەی کۆمەڵگایەکدا.
- ماکس ڤێبەر سیاسەتکردن و دامەزراندنی پارتی سیاسی وەک پیشەیەک داناوە لەپاڵ هەموو پیشەکانی وەکو مامۆستا، پزیشک و ئەندازیار... هتد. بەم پێیە، سیاسەتکردن لە بواری سیاسیدا، وەکو پیشەیەکە بۆ ڕێکخستن و دانانی یاسا و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا. بەبۆچوونی (ڤێبەر)، پەیدابوونی مرۆڤی سیاسی پرۆفێشناڵ بەشێکە لە پرۆسەی مۆدێرنگەرایی، کە ئاماژەیە بۆ گۆڕانێکی چۆنایەتی لە نوێنەرایەتیکردنی دیموکراسی ((Stoltz, 2001: 39.
- لە چوارچێوەی کۆمەڵگادا، (ڤێبەر) ئامانجی دروستکردنی پارتی سیاسی خستۆتەڕوو کە پێیوایە لە چوارچێوەی دامەزراوەکانی دەوڵەتدا، ئامانجی سەرەکی پارتە سیاسییەکان بریتییە لە "ململانێ و فشار خستنەسەر پارتی دەسەڵاتدار" (Weber, cited in Lemert, 2008: 101).
- سەرەڕای دانانی سیاسەت وەکو پیشەیەک، (ڤێبەر) دەستنیشانی ئەو جۆرە پارتە سیاسییەی کردووە، کە لە کۆمەڵگای مۆدێرندا دەتوانێت ڕۆڵی لە دروستکردنی گۆڕانکاریدا هەبێت، کە ئەمیش پارتی بیرۆکراسە. واتە، ئەو پارتانەی پشت بە یاسا و دامەزراوەکانی حکومەتی دیموکراتی دەبەستن لە ڕێکخستن و بەڕێوەبردنی خەڵک و دەوڵەتدا. لەم بارەیەوە (ڤێبەر) وایدەبینێت، کە حکومەتی دیموکراتی لە کۆمەڵگای مۆدێرندا پشت بە پارتی سیاسی بیرۆکراس دەبەستێت (Giddens, 1972: 204).

دەوڵەت لە ڕوانگەی ڤێبەرەوە

- بە گوێرەی پێناسە بەناوبانگەکەی ماکس ڤێبەر، دەولەت بریتییە لە مۆنۆپۆلی (قۆرغکردن)ئامرازە یاساییەکانی (شەرعی)توندوتیژی جەستەیی (Kalyvas, 2002: 73)

- ڤێبەر پێیوایە، ئەو تایبەتمەندیانەی کە دەزگای دەولەتی پێدەناسرێتەوە بریتیە لە ڕێکخستن و بەرێوەبردنی پەڕلەمان، هەلبژاردنەکان، دامەزراوەکان، بەڕێوەبردنی هێزی سەربازی و هتد

- ماکس ڤێبەر، پێیوایە هەبوونی سیستەمی سۆسیالیستی لە کۆمەلگە مۆدێرنەکان سەرکەوتوو نابێ و وەکو خەیال وایە چونکە ئەم جۆرە دەولەتە ناتوانێ بوارەکانی پەیوەندیدار بە ژیانی گشتی و ئابووری ڕێکبخات (Gerth and Mills, 1964: 68).

- ڤێبەر پێیوابوو هەموو رێخستنە سیاسیەکانی دەولەتێک دەبێ لە خزمەت پێداویستیەکانی نیشتمان و بەرژەوەندیەکانی کۆمەلگا بێت (Scaff, 1973)

- ڤێبەر پێوابوو بونیاتنانی دەولەت پەیوەندی بە ململانێ جینەکان نیە بەلکو نەتەوە و ئیتنیکەکان ڕۆلیان هەیە لە دروستکردنی دەولەت

سەرچاوەکان

Balibar, Etienne., and Browning, Cory. (2009) 'On the Aporias of Marxian Politics: From Civil War to Class Struggle'. *Diacritics*, 39 (2), pp. 59-73.

Giddens, A. (1971). *Capitalism and modern social theory: an analysis of the writings of Marx, Durkheim and Max Weber*. Cambridge: Cambridge university press

Robinson, Robert V. and Kelley, Jonathan. (1979) 'Class as Conceived by Marx and Dahrendorf: Effects on Income Inequality and Politics in the United States and Great Britain'. *American Sociological Review*, 44(1), pp. 38-58.

Giddens, Anthony. (1971). *Capitalism and modern social theory: an analysis of the writings of Marx, Durkheim and Max Weber*. Cambridge: Cambridge university press.

Marx, Karl. and Engels, Friedrich. (2018). The manifesto of Class struggle in Lemert, C. (Eds.). *Social theory: the multicultural and classic readings 6rd*. New York: Routledge.

Marx, Karl. (1959). *A Contribution to the Critique of Political Economy* In L. S. Feuer (ed.), Marx and Engels: Basic Writings on Politics and Philosophy. New York: Doubleday publications.

Jessop, Bob. (2008). *State power: a strategic-relational approach*. Cambridge: Polity Press.